

Za kršćansku teologiju

Razmišljanje o vlastitostima kršćanske teologije¹

Ante Mateljan

e-mail: ante.mateljan@st.t-com.hr

UDK: 2-12/230.1

Pregledni rad

Primljeno: 23. kolovoza 2008.

Prihvaćeno: 28. listopada 2008.

*U izlaganju autor polazi od posebnosti kršćanske teologije utemeljene na ispo-
vijesti vjere u Isusa Krista kao pravoga
Boga i pravoga čovjeka te na teološkom
poimanju vremena kao povijesti spase-
nja. Ukoliko želi biti doista kršćanska,
teologija je usmjerena uvođenju u ota-
jstvo Isusa Krista, u samoj sebi dijaloška,
organska i crkvena te se treba razvijati
u kontekstu sadržaja i života autentično
kršćanske vjere. Iako nastoji odgovoriti
na egzistencijalna pitanja svakoga
čovjeka i svih vremena, kršćanska teolo-*

*gija neodvojiva je od samoga teologa koji
izlaže odgovor vjere na znanstven način.
Konačno, u dijalogu sa suvremenim pri-
rodnim i humanističkim znanostima, za
kršćansku teologiju je odlučujući koncept
vremena i povijesti te poimanje ljudske
osobe. Autor na kraju, uz »Dekalog za
kršćansku teologiju«, zaključuje da se
mnogovrsno nastojanje oko ostvarenja
integralne kršćanske teologije može ost-
variti samo na temelju ideje ljubavi,
koju treba postaviti u središte teološkog
i antropološkog govora.*

*Ključne riječi: kršćanska teologija, vlastitosti teologije, interdisciplinarnost
teologije.*

Za početak: kršćanska teologija – komu i čemu?

U izlaganju koje slijedi bavimo se *kršćanskom teologijom*, dakle, teologijom koja kao svoj objekt ima kršćansku vjeru (dakako, povijest spasenja i kršćanski sadržaj vjere u nastojanju da se teološki protumači čin vjere i život vjere u zajednici Crkve). Na to valja upozoriti jer se danas pojam teologije, u skladu s modernim pluralizmom, u javnom diskursu upotrebljava za razne vrste

---

1 Ovo je doradeno izlaganje s međunarodnoga znanstvenog skupa »Interdisciplinarnost i teologija« koje je, u organizaciji Katoličkoga bogoslovnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, održano u Splitu, 26.-27. ožujka 2008.

govora o transcendentnom, koji često nemaju nikakve veze s kršćanskom vjrom. Nadalje, u ovom izlaganju ne želimo problematizirati povijest teologije ni pojedinih teoloških disciplina (premda je i to za razumijevanje kršćanske teologije jako važno), nego želimo kršćansku teologiju, koliko nam je moguće, jednostavno promotriti u dvostrukom kontekstu: odnosa *prema unutra* (prema sadržaju vjere, prema kršćaninu vjerniku i otajstvu Crkve), te odnosa *prema van* (prema svijetu kojemu je upravljen navještaj Kristova spasenja).

Na početku svoga izvještaja o Isusu i njegovu djelovanju evanđelist Luka piše: »Kad već mnogi poduzeše sastaviti izvješće o događajima koji se ispuniše među nama – kako nam to predadoše oni koji od početka bijahu očevici i sluge Riječi – pošto sam sve, od početka, pomno ispitao, naumih i ja tebi, vrli Teofile, sve po redu napisati, da se tako osvjedočiš o pouzdanosti svega u čemu si poučen« (Lk 1,1-4). I dalje nastavlja, kad na početku Djela apostolskih veli: »Prvu sam knjigu, Teofile, sastavio, o svemu što je Isus činio i učio do dana kad je uznesen pošto je dao upute apostolima koje je izabrao po Duhu Svetome« (Dj 1,1-2). Luka, sastavljajući obje knjige, Evanđelje i Djela apostolska, svjestan je što radi. Piše određenoj osobi o nečemu što smatra presudno važnim za život svojih adresata. U svom se pisanju služi postupkom istraživanja i svjedočenja, a konačni motiv je prenijeti poruku spasenja.

Isto, mada drugim riječima, nalazimo u takozvanom prvom završetku Ivanova evanđelja, neposredno nakon ukazanja Uskrsloga Dvanaestorici s Tomom. Taj susret završava Isusovim riječima: »Budući da si me vidio, povjerovao si. Blaženi koji ne videše, a vjeruju« (Iv 20,29). Zatim evanđelist dodaje: »Isus je pred svojim učenicima učinio i mnoga druga znamenja koja nisu zapisana u ovoj knjizi. A ova su zapisana da vjerujete: Isus je Krist, Sin Božji, i da vjerujući imate život u imenu njegovu« (Iv 20,30-31). U sastavljanju evanđelja očita je svrha: posjedovanje života (vječnoga) u imenu Gospodina Isusa Krista. Tražiti drugu svrhu evanđelja (i teologije koja je u njima sadržana) očito bi bilo skretanje s pravoga puta.

Naše pitanje glasi: *Vrijedi li motiv Lukina i Ivanova pisanja i za današnju kršćansku teologiju?* Ili je današnja kršćanska teologija iznad (izvan, mimo!) ove svrhe? Je li teološka znanost ušla u okvir u kojemu je postala sama sebi svrhom te se više ne osjeća odgovornom za spasenje ljudi? Je li i kršćanska teologija dospjela u taj začarani krug modernih znanosti koje u svom vidokrugu nemaju dobro čovjeka te pristaju na vlastitu neutralnost, nesvrstanost kad je riječ o ljudskoj osobi i moralnom izboru?

No, vratimo se teologiji i jednostavno upitajmo: *Je li ispravno danas isticati paralelizam evanđelja i teologije – u sadržaju, načinu i svrsi?* Odnosno, je li ispravno kršćanskoj teologiji pristupiti počevši od govora vjere u biblijskoj objavi, kroz eshatološku otvorenost s ciljem rasvjetljenja, odnosno posvjedočenja otajstva zajedništva s Bogom u Isusu Kristu? Hans Waldenfels je uvjeren da »sva teologija, uzeto u osnovi, mora se tako odvijati da se kršćanska vjera apologetsko-hermeneutsko-dijaloški posreduje u *svako* vrijeme

i u *svaki* životni prostor. Pri tome nikada ne smijemo izgubiti iz vida da je vjera njen vlastiti temelj.«²

Moglo bi se, da budemo slikoviti, kršćansku teologiju prisposodobiti stablu čije sjeme raste iz tla objave, razvija se u nosivo deblo Riječi čiji ogranci izviru iz debla i donose plod. Ako to stablo gledamo izvana vidimo vanjske grane, pojedine grančice, listove..., ali to nije sve. Ako se ono što se vidi izvana pravo ne razumije iznutra, događa se teška pogreška. Naime, zaustavljajući se na pojedinom ogranku, opasnost je da se zaboravi cjelina. I još k tome valja znati da osvjetljenje u kojem se doista sve vidi, dolazi od Kristova uskrsnuća (inače je sve još u duboku mraku). Drugim riječima, kršćanska teologija polazi od osnovnog pitanja sadržaja i čina vjere da bi, usmjerena imanentnoj i eshatološkoj nadi, kao primijenjena znanost vodila do ljubavi. Koliko je današnja kršćanska teologija (teologije!) u tome uspješna, veliko je pitanje.³

1. Kršćanska teologija je uvod u otajstvo

Rosino Gibellini, u uvodu u *Teologiju dvadesetoga stoljeća*, piše: »U ovoj ćemo studiji pokušati cjelovito prikazati povijest kršćanske misli (sic!) XX. stoljeća u njezinim najznačajnijim momentima, izdvojivši najzahtjevnije tematike i najvažnije tekstove koji označuju njezin put. 'Teologije' koje se nižu iz poglavlja u poglavlje potrebno je promatrati u skladu s perspektivističkim poimanjem (ne skolastičkim ili dijalektičkim) – kao različite perspektive s kojih se promatra ne-usporedivi i privlačivi objekt (Barth) Otajstva i Objave (tema svojstvena teologiji) u iskustvenom, kulturnom i društvenom ozračju, u kojem je korak po korak nicala teološka misao našega stoljeća.«⁴ U zaključku istog djela Gibellini uočava četiri temeljna gibanja u teologiji dvadesetoga stoljeća, a to su: *dijalektička teologija* (posebno Barthova teologija Riječi); *antropološki zaokret* (od egzistencijalne i hermeneutičke teologije do transcendentalne teologije K. Rahnera); *teologija povijesti* (politička teologija i sve njezine izvedenice); te teologija inkulturacije (kroz ideju teološke policentričnosti).⁵

2 Usp. Hans WALDENFELS, *Kontekstualna fundamentalna teologija*, Đakovo, Forum bogoslova, 1995, 116.

3 Glavni problemi za suvremenu kršćansku teologiju, smatra današnji papa, dolaze od napuštanja kristološkog središta (usp. Joseph RATZINGER, *Vjera, istina, tolerancija*, Zagreb, Kršćanska sadašnjost, 2004, 117-122).

4 Rosino GIBELLINI, *Teologija XX. stoljeća*, Zagreb, Kršćanska sadašnjost, 1999, 8.

5 Isto, 519-520. Isti autor ta četiri gibanja malo preoblikuje u teologije identiteta (K. Barth, H. U. von Balthasar, E. Jünger); *teologije korelacije* (P. Tillich, E. Schillebeeckx, francuska »Nouvelle theologie«); *političke teologije* (J. B. Metz, J. Moltmann); te teologije u doba mondijalizacije (svi oblici tzv. *kontekstualnih* teologija) (usp. Rosino GIBELLINI, *Teološke perspektive za XXI. stoljeće*, Zagreb, Kršćanska sadašnjost, 2006, 6-27).

Sve su se ove *teologije*, ako se pobliže pogleda, mučile s pronalaženjem adekvatne teološke metode, sve su u traženju oslonca na temelju kojega će razviti kršćanski teološki govor sukladan Objavi. Budući da taj oslonac nužno ima svoje filozofske, antropološke, povijesne, socijalne i kulturne odrednice, može se reći da svaka teologija u svojoj osnovi i ne može biti doli interdisciplinarna s filozofijom, antropološkim i društvenim znanostima. To nas dovodi do klasičnog problema postuliranja *teologije kao svete znanosti*. Teologija je sveta ukoliko joj je objekt *Bog*, odnosno sadržaj *naravna i nadnaravna objava Boga*, a svrha posredovanje znanja potrebnog/korisnog za spasenje, dok je znanstvena po svojoj metodi.⁶

U ovom kontekstu bilo bi dobro pogledati strukturu današnjeg teološkog studija. Prvi teološki traktat, predstavljen kao *Uvod u teologiju*, na našim bogoslovnim fakultetima nosi naslov *Uvod u misterij Krista i povijest spasenja*.⁷ Iz samog naslova moglo bi se, dakle, zaključiti da je prvi teološki korak uvođenje u otajstvo. I doista, kršćanske teologije nema i ne može biti ako ona nije uvođenje u *mysterion* – otajstvo Krista i povijest spasenja. Kao i kod svakog uvoda, i kršćanska teologija na početku okvirno osvjetljuje tek velike teme, ali se istodobno u toj zori teološkog govora razotkriva slutnja svetoga, prostor susreta naravnog i nadnaravnoga, prvi odbljesci osobitog kršćanskog duhovnog iskustva.

Dakle, kršćanska se teologija, već u svom vlastitom *uvodu*, predstavlja kao nastojanje oko osvjetljenja središta, stožera. I u tom se *uvodu* već nazire njezina mnogovrsnost, mnogostrukost i interdisciplinarnost jer sama veli da joj je zadaća iz mnogih perspektiva i interaktivno upućivati, osvjetljavati i pojašnjavati središte. A koje je to središte kršćanske teologije? U središtu kršćanske vjere je čovjek i Bog. Kršćanska vjera ispovijeda da je punina čovječstva i božanstva u osobi Isusa Krista. Stoga je on sam, odnosno *Kristovo otajstvo – osobno središte kršćanske teologije*. Za kršćansku teologiju može se reći da joj je u središtu isti sadržaj koji se nalazi u ispovijesti vjere Crkve (*Symbolon*), a on glasi: *Isus Krist, Sin Božji, Spasitelj*. Isus Krist je, s te strane promatrano, ne samo temelj nego i mjera (pa tako i kritika) sve kršćanske teologije!⁸

6 Za skolastičko postavljanje teza o naravi teologije kao »svete znanosti« vidi: Toma AKVINSKI, *STh I*, q. 1, a. 1-10 (usp. Toma AKVINSKI, *Izbor iz djela I*, Zagreb, Naprijed, 1990, 255-267).

7 Usp. Ivan DUGANDŽIĆ (ur.), *Sveučilište u Zagrebu, Katolički bogoslovni fakultet, Red predavanja 2003/2004.*, 54.

8 A tko je Isus Krist najbolje se otkriva pogledom na križ! (usp. Jürgen MOLTMANN, *Der gekreuzigte Gott. Das Kreuz Christi als Grund und Kritik christlicher Theologie*, München, Kaiser, 1972. – *Raspeti Bog. Kristov križ kao temelj i kritika kršćanske teologije*, s njem. prev. Ž. Pavić, Rijeka, Ex libris, 2004). Usp. *isti*, *Gott im Projekt der moderner Welt*, München, Kaiser, 1997.

2. Kršćanska teologija je dijaloška

Na prvi pogled netko bi mogao zaključiti da je kršćanka teologija zapravo vrlo skućena. Međutim, to nije tako. Riječ je o tome da je kršćanska teologija zaista ovisna o datosti objave i vjere (i svaka druga znanost je ovisna o temeljnim datostima, inače ne bi bila moguća), te da je kompleksna. Za objašnjenje se poslužimo Isusovom usporedbom kojom tumači narav kraljevstva Božjega. Riječ je o mreži koja je jedna, ali je zapravo sastavljena od niti ispletениh na sasvim određen način. Samo tako se sve ispletено drži na okupu, samo tako se može vidjeti korist mnoštva detalja koji mreži omogućuju djelotvornost. I kršćanska teologija je ispletена od mnogih niti i mnoštva detalja koji joj daju potrebnu solidnost i djelotvornost. Međutim, te niti (pojedinih teoloških disciplina) nisu ni u kakvoj suprotstavljenosti nego su, ako se tim izrazom možemo poslužiti, u posvemašnjem dijalogu! Mogli bismo reći da je kršćanska teologija još više, širok splet tkanja. Pojedina tkanja nisu posve neovisna, pa se kršćanskom teologijom ne može zapravo nazvati neki dio (tu i tamo se uoće napasti pada u tu zamku, poglavito u onih koji slijede načelo *sola Scriptura*), nego je kršćanska teologija cjelina. Ta je cjelina u sebi dijaloška, živi i razvija se kroz unutrašnji dijalog svojih vlastitih dijelova gradeći tako zgradu (na stijeni Petrove vjere!) koja očito još nije dovršena.

No, kad smo već kod te slike, ne smije se zaboraviti da kršćanska teologija, osim temelja u razumu i Objavi, ima svoje logične *građevne zakone*, što se može slikovito prikazati. Činjenica je da je svaka knjiga (kao sadržaj), pojednostavljeno rećeno, sastavljena od poglavlja, poglavlja od odlomaka, odlomci od rećenica, rećenice od rijeći, a rijeći od slova. Ne mogu se slova slagati proizvoljno u rijeći, ni rijeći u rećenice, ni rećenice u odlomke, ni odlomci u poglavlja, ni poglavlja u knjigu. Potrebna je unutrašnja struktura koju možemo nazvati unutrašnjim uređenjem, izvjesnom discipliniranošću ili, jezikoslovno, gramatikom i sintaksom. Tek tada nam se otvara put k razumijevanju sadržaja i smisla.

Postoji li unutrašnja discipliniranost kršćanske teologije, odnosno koja je njezina *gramatika*? Ako prihvatimo premise kršćanske teologije (o kojima smo nešto rekli u uvodu), onda moramo ustvrditi da je *gramatika kršćanske teologije Isus Krist*. Osoba i događaj Isusa Krista čine osnovno načelo kršćanske teologije! Jednostavno, sva se kršćanska teologija (možemo pojedine discipline slikovito prikazati koncentričnim krugovima oko središta) vrti oko Isusa Krista. Ona mreža (ili umreženi sustav teoloških disciplina) povezan je u unutarnje jedinstvo *vjerom Crkve*. Iako, na temelju takvog stava, neosporno vrijedi Augustinova sintagma *credo ut intelligam*, bilo bi pogrešno zaključiti da je prije *credo* nego *intelligam*, ili obratno. Naime, u tom tkanju nije potka prije osnove ili osnova prije potke (ili možda važnija jedna od druge!), nije prije horizontalno od vertikalnoga ili imanentno od transcendentnoga, nego je oboje nužno da bi postojalo tkanje.

Ne smijemo izgubiti iz vida da ni bez potke ni bez osnove nije moguće tkanje, te da samo jedna ili samo druga nije tkanje, nego tek nit. Čini se da se koji put, nažalost i kroz povijest kršćanske teologije, na taj princip teološkog tkanja zaboravilo. Rezultat je uvijek bio porazan za samu teologiju (to je vodilo u dekadenciju teološke misli), ali i za razvitak drugih, pogotovo humanističkih znanosti. Štoviše, unutrašnji dijalog između teoloških disciplina istinski je preduvjet za vanjski dijalog, posebno s prirodoslovnim i antropološkim, pa i takozvanim *novim* (na primjer, biotehnološkim) znanostima, na što je teologija pozvana.⁹

3. Kršćanska teologija je organska

Ako se kršćanska vjera tiče cjeline ljudske osobe i svijeta, onda je nužno da kršćanska teologija bude cjelovita. Upravo nas to vodi do pojma organske, odnosno tvrdnje da se pojedini teološki izričaji mogu pravo razumjeti tek u živom međusobnom odnosu. Organska teologija se ne odnosi tek na logičku povezanost dijelova u smislenu cjelinu, nego na unutarnju životnu ovisnost, na samu opstojnost. Naime, kao što u jednom organizmu svi organi imaju vlastitu funkciju (čak su i građeni od istih elemenata), ipak ne mogu opstojati zasebno. To zapravo znači da ni jedan nije sam sebi svrha, nego svoj razlog nalazi unutar cjeline. Tako i pojedine discipline kršćanske teologije svoj razlog nalazi u cjelini koja pak same teološke discipline nadilazi. To je cjelina žive vjere naroda Božjega, življenog otajstva Crkve!

Interdisciplinarnost u teologiji, koja se s pravom danas jako naglašava, doista ima jedno od svojih utemeljenja upravo u neizostavnoj organskoj, odnosno u međusobnom prožimanju teoloških disciplina u dubljem (širem, višem) kontekstu žive vjere Crkve. Ipak, čini se kao da postoji strah pred takvom otvorenosti budući da se to može protumačiti kao pad pod utjecaj crkvene strukture, odnosno kao gubljenje vlastite znanstvene i istraživačke autonomije. Tko popusti pred tim strahom doći će u čudnu situaciju da se bavi organom izvan organizma, što čak može biti izazovno, ali je životno vrlo upitno. Dovoljno se podsjetiti kolika je razlika razumijevanja organa dok su *živi* i kad su *izvan*

⁹ Usp. predavanje pape BENEDIKTA XVI. na sveučilištu *La Sapienza* u Rimu, 17. siječnja 2008., u kojem veli: »Što Papa treba raditi i govoriti na sveučilištu? Sigurno ne smije na autoritativan način nametnuti drugima vjeru koja se može darovati samo slobodno. Onkraj svoje službe kao pastira Crkve i na temelju unutarnje naravi te pastoralne službe njegova je zadaća da drži budnom tu osjetljivost za istinu; da poziva uvijek iznova razum da stalno traga za istinitim, dobrim, za Bogom, i da mu na tomu putu pripomogne prepoznati korisna svjetla koja su se pojavila tijekom povijesti kršćanske vjere i da tako primijeti Isusa Krista kao Svjetlo koje prosvjetljuje povijest te pomaže pronalaziti put prema budućnosti« [http://www.vatican.va/holy_father/benedict_xvi/speeches/2008/january/documents/hf_ben-xvi_spe_20080117_la-sapienza_hr.html (15.03.2008)].

tijela. Upravo stoga kršćanski teolog ima itekako pravo osloniti se na Pavlovu prisposobu o glavi i tijelu (usp. 1 Kor 12,12-30) te je primijeniti na kršćansku teologiju u cjelini i na njezine različite discipline. Pavao piše: »Ne može oko reći ruci: 'Ne trebam te' ili pak glava nogama: 'Ne trebam vas.' Naprotiv, mnogo su potrebni udovi koji izgledaju slabiji« (1 Kor 12,21-22).

Možda čudno zvuči tvrdnja da u kršćanskoj teologiji upravo danas živimo u stanju sličnom slabosti postmoderne misli,¹⁰ s hiperprodukcijom tekstova u kojima je mnoštvo pothvata da se osvijetli ovaj ili onaj kutak zgrade kršćanske teologije, ili da se poneki list i grančica protumače do u najsitnije detalje, ali se više nema uvid u to kako u stvari izgleda cjelina i čemu sve to skupa služi. Apsolutno inzistiranje na autonomiji teoloških disciplina, ukoliko se odnosi na izdvojenost od cjeline življene vjere, u sebi je proturječno. Kršćanska teologija nije i ne može biti autonomna od kršćanske vjere, nego bi prije trebalo reći da je ona kompleksna, ukoliko je vođena razumom, ali na prostoru objave i vjere. Glava organizma, da se poslužimo Pavlovom slikom, koja ravna cijelom teologijom je Krist, odnosno Kristovo otajstvo. Eto nas do prvog i osnovnog kršćanskog aksioma, sintetiziranog u logotipu ribe: *IXTHYS – Isus Krist Sin Božji Spasitelj*.¹¹ To pak znači da nema *kršćanske teologije* mimo ili izvan Krista te da se pojedine teološke discipline, ne samo u sebi, nego i međusobno, moraju ravnati *kristovskim načelom* (Isus Krist kao izvor, put i cilj!). Nije riječ samo o osvjetljenju pojedinih teoloških pitanja evanđeoskom objavom, nego se bitno radi o životnoj međuovisnosti svega što je kršćansko, pa tako i teologija!

S te strane postaje razumljiva zadaća teologije da ono što je primljeno (objava, Pismo, predaja) kao stanovit povijesni *kod* (obučenost u ruho nekog jezika i kulture) *de/kodira* za sadašnjost, privede sve boljem i cjelovitijem razumijevanju, ali također i doživljaju (iskustvo vjere, liturgija, oblici molitve), što treba potaknuti, na vlastit kršćanski način, stvaranje novih odnosa zajedništva i odgovornosti za sadašnjost te vremenitu i vječnu budućnost.

4. Kršćanska je teologija crkvena

Iz prethodnog razmišljanja proizlazi zaključak da kršćanska teologija ne može biti odvojena, isključena iz življene vjere Crkve. Unutrašnja interdisciplinarnost

10 Usp. Gianni VATTIMO, *Filosofia al presente*, Milano, Garzanti, 1990. Zanimljive refleksije nalaze se u Franc Rode, *Biti i opstati. Svezak I: O kršćanstvu, demokraciji i kulturi*, Zagreb, Kršćanska sadašnjost, 2000, (posebice: Postmoderna, dekadencija ili obećanje budućnosti).

11 O ključnom pitanju kristocentričnosti kršćanske teologije u sadašnjem trenutku promocije nekritičkog pluralizma, usp. PAPINSKO VIJEĆE ZA KULTURU – PAPINSKO VIJEĆE ZA MEĐURELIGIJSKI DIJALOG, *Isus Krist, donositelj vode žive. Kršćansko promišljanje o »New ageu«*, Split, Verbum, 2003.

kršćanske teologije, čak bi se reklo, najočitija je upravo u njezinoj crkvenosti. Zanimljiva je, s te strane, (koncilska) tvrdnja Hansa Künga da je *Crkva zavičaj teologije*. Objekt kojim se kršćanska teologija bavi je polog vjere u kojem je istina spasenja i taj je polog vjere predan Crkvi. U Crkvi »karizma istine ne pripada pojedincu, nego jednosložnom svjedočanstvu čitave zajednice vjernika«. ¹²

Kršćanska teologija ne može nadomjestiti službu crkvenog naučavanja. Njezina prosudbena djelatnost služi Crkvi, »ona mora stalno ukazivati na ono što je glavno, na središte, na srž, a u isti tren pokušavati formulirati svu poruku, ne zanemarijući nijednu, pa ni onu najmanju«. ¹³ Tako kršćanska teologija postaje važnim dijelom djelovanja, odnosno poslanja Crkve. Moglo bi se reći da na sebi svojstven način teologija prožima život Crkve, da iz tog života raste i razvija se, da je sama istinsko crkveno djelovanje, a da opet na kraju mora biti svjesna da ona u konačnici ne obuhvaća svu stvarnost vjere i zajedništva.

U tom se okviru može razumjeti poziv pape Ivana Pavla II. teolozima: »Budite pronalazači u pitanjima vjere da bismo zajednički mogli približiti Krista i njegovu Crkvu novim jezikom ljudima koji su se udaljili od života Crkve.« Ivan Pavao II. tumači: »Teologija je znanost sa svim mogućnostima ljudske spoznaje. Ona je u primjeni svoje metode i analize slobodna, premda mora voditi računa o tome u kojem se odnosu nalazi prema vjeri Crkve. (...) Ona može vjeru Crkve razjasniti i promicati, ali je ne može stvarati. I teolog je neprestano uvjetovan vjerom otaca. On zna da se njegovo stručno područje ne sastoji umjetno iz čisto povijesnih pitanja ili predmeta, nego da je tu riječ o proživljenoj vjeri Crkve. On treba i mora stvarati i nuditi nove prijedloge za razumijevanje vjere, ali to ostaje uvijek samo ponuda cijeloj Crkvi. Mnogo se toga mora popraviti i produbiti kroz bratski razgovor, da bi to konačno cijela Crkva mogla prihvatiti. Teologija je zapravo izvanredno altruističko služenje zajednici vjernika.« ¹⁴

Kršćanska teologija može i treba biti shvaćena kroz mnogostruke slike Crkve (tijela Kristova; naroda Božjega; kuće Božje). Ostavši pri Pavlovoj slici, kršćanska teologija je autentična ako je teologija čitavoga tijela, i glave i udova. Potreba teologije ista je kao i potreba Crkve jer se jedna od druge ne mogu niti smiju odvajati. Pitanje Gerharda Lohfinka: *Treba li Bogu Crkva?* koje se ovdje može parafrazirati: *Treba li Bogu teologija?* ¹⁵ ima jednostavan odgovor:

12 *Lumen gentium*, br. 12 (usp. ZBOR ZA NAUK VJERE, *Donum Veritatis – Dar Istine. Smjernica o crkvenom pozivu teologa*, Split, Crkva u svijetu, 1997, br. 2-3).

13 Usp. WALTER KERN – F. J. NIEMANN, *Nauka o teološkoj spoznaji*, Zagreb, Kršćanska sadašnjost, 1988, 31.

14 IVAN PAVAO II., govor teolozima u Altöttingu 18. studenog 1980. Cijeli govor u: AAS 73 (1981) 100-105; citati prema Walter KERN – F. J. NIEMANN, *nav. dj.*, 168-169.

15 Za mnoge neobičan put teologa u Crkvi, od profesora Novoga zavjeta do pastoralca, na vlastitom primjeru opisuje Gerhard LOHFINK, *Braucht Gott die Kirche?* Freiburg im Br., Herder, 1998, 381-395.

Ne treba Bogu, nego ljudima. U svom smještaju teologije John Henry Newman pošao je korak dalje: *Teologija nastavlja »proročku Kristovu službu« u Crkvi*. Ako je tako s kršćanskom teologijom, kako je s konkretnim teozolozima? Vrijedi li još uvijek tvrdnja svetog Augustina: *Teolozi dobro trče, samo je pitanje da li su na atletskoj stazi ili izvan nje?* A atletska staza je Crkva.

5. Kršćanska teologija raste iz vjere

Ako je kršćanska teologija doista živa, onda ima svoj postanak, nastanak i rast. Ima unutrašnju strukturu koja je bitno njezina vlastita te tlo iz kojega raste, crpi sve ono čim se izgrađuje. To tlo kršćanske teologije nije samo datost božanske objave, nego je to i vjera koja objavu živi u konkretnim okolnostima vremena i prostora. Ne treba se vraćati unatrag, dovoljno je samo spomenuti već navedenu razliku između sadržaja i čina vjere, te značenje obojega za kršćansku teologiju. Kršćanska teologija ne može ostati samo na sadržaju a da se ne osloni na čin vjere (a to je osobni odgovor na Božji poziv u Isusu Kristu!), jer bi je to dovelo u opasnost da otvrdne, da se na neki način okameni i pretvori u plitku, a počesto i ispraznu raspravu o datostima koje ne nose život. S druge strane, ako kršćanska teologija kao svoj kriterij uzme tek subjektivan čin, interpretirajući ga samo kao doživljaj i unutrašnje iskustvo, lako će upasti u krajnost subjektivizma u kojem teologija postaje tek oruđe jednog od tolikih mogućih opravdanja nekog religioznog doživljaja.

S te strane gledajući, unutrašnja i vanjska interdisciplinarnost, ukoliko potiču cjelovito tumačenje otajstva predanog sadržaja i konkretnog života vjere, postaju neizostavan zahtjev za plodan rast i razvitak kršćanske teologije. Dapače, moglo bi se ustvrditi da je integriranje odnosa teologije i vjere prva i osnovna zadaća (i za teologiju i za vjeru) te da bez nje nije moguće krenuti naprijed u razvitak teološke misli i autentične prakse vjere. Za razumijevanje prethodne tvrdnje potrebno je objašnjenje. Kršćanska vjera nije nešto statično (kao što ni Crkva nije statična struktura, nego živi organizam, življena stvarnost). Dosljedno, ni kršćanska teologija ne može biti statična, nego je nadasve dinamična stvarnost, onoliko dinamična koliko su dinamični odnosi među osobama, među ljudima, i odnosi ljudi s Bogom! Kroz svu povijest život Crkve je nošen tim dinamizmom (nazivamo ga *snagom Duha*, tj. Božja *energeia* i *dynamis*), a njegov je odraz neprekinuti teološki razvitak i rast. To je toliko značajno da Crkva, teološkim rječnikom rečeno, priznaje *razvitak dogmi!* Razvija se dublje razumijevanje Božje objave, povezivanje pojedinih dijelova toga otajstvenog mozaika i uklapanje u cjelinu razumijevanja čovjeka i svijeta. Ako tome dodamo činjenicu da se u novije vrijeme zbio nevjerojatan napredak u razumijevanju čovjeka i svijeta, posebno u prirodnim i eksperimentalnim zna-

nostima, trebamo se upitati, zajedno s Walterom Kasperom, ne nalazimo li se doista pred novim *kairosom* za teologiju. Dok se priča o krizi kršćanske teologije, Kasper u novim traženjima nazire *kairos* sadašnjeg trenutka.¹⁶

No, vratimo se načas življenoj vjeri Crkve. To nije nešto s čim se može svojevrijedno eksperimentirati niti ne može naručiti kao objekt promatranja. Vjeru se istinski poznaje samo iznutra (vjerujući), pa je doista ispravno pitanje može li netko biti teolog ako nije vjernik!? Autentično življena vjera Crkve je za sva kršćanska teološka nastojanja istinski korektiv. Tako nas eto ponovno do paralelizma: napredak i kriza vjere i teologije, kako u Crkvi tako i kod pojedinog teologa, idu ruku pod ruku, ne mogu se nikako odvojiti. Uostalom, to jasno potvrđuje i sama povijest kršćanstva. Ako je to istina, onda bi svakako novo (pa čak i postmoderni) otvaranje teoloških putova prema van (svijetu) trebalo uvijek biti praćeno produbljivanjem prema unutra (život vjere u Crkvi). Samo uz taj uvjet izbjeći će se zamka da se kvantitativnim bujanjem (na primjer, znanstvenih radova) prikrije ispraznost.

Odnos između teologije i vjere (slično kao i između razuma i vjere, a to su dva krila nužna za let istoga tijela), da bi bio očaravajuće plodonosan, a ne razočaravajuće opterećenje, mora uključivati snažan duh razlikovanja.¹⁷ Ni kršćanska teologija ni življena vjera nisu a priori zaštićene od stranputica, te bi jedna drugoj morale biti pomoć, a ne opterećenje.

6. Kršćanska je teologija odgovor

Ako kršćanska teologija, kako smo ustvrdili, raste na tlu vjere, može se postaviti (i često se postavlja) pitanje o njezinoj relevantnosti izvan iskustva vjere i prostora života Crkve. Odgovor na to pitanje vodi nas na drugu razinu, naime na upit o konkretnoj povijesnosti ljudske osobe te društvenim odrednicama ljudske egzistencije. Objava uključuje, na primjer, elemente zajedništva, pa se ne može reći da je prostor objave i vjere strogo individualan. Ako je tako, onda i kršćanska teologija ima pravo u svojim razmišljanjima doticati ono što je zajedničko svim ljudima, sva pitanja ljudske egzistencije i na njih, prosvijetljena objavom i svjetlom vjere Crkve, ponuditi ako ne uvijek dovršene odgovore, onda barem jasne putokaze.

16 Usp. Walter KASPER, *Introduzione alla fede*, Brescia, Queriniana, ⁸1985, 14 (*Einführung in den Glauben*, Mainz, Matthias-Grünewald Verlag, 1972). Koliko se kršćanska teologija u XX. stoljeću pretvorila u bujan vrt (u kojem ne nedostaje korova, ali je mnogo više dobrog bilja), svjedoče prije spomenuti pregledi koje je sastavio Rosino GIBELLINI (što ni izdaleka ne obuhvaća svu kršćansku teologiju, posebno joj nedostaje *istočna teologija*).

17 Usp. IVAN PAVAO II., *Fides et ratio*, Libreria editrice Vaticana, Città del Vaticano 1998, br. 2.

Ako želimo biti iskreni, priznat ćemo da su temeljna ljudska pitanja oduvijek ista, bilo da se odnose na opće ili na posebno. Općenito, to su pitanja o transcendentnom i imanentnom, o Bogu i čovjeku, o smislu postojanja svijeta i čovjeka, o izvoru i cilju svakog, a osobito ljudskog života. To su, također, pitanja o značenju i vrijednosti osobe, o izvoru i granicama prava i moći, o dosezima ljudske odgovornosti te mnoga njima slična. Na posebnoj razini svaki se čovjek poglavito pita o smislu vlastitog života, o razlogu trpljenja i vrijednosti patnje, o moralnim izborima i svojoj odgovornosti – u konačnici traži odgovor na pitanje: Zašto sam na svijetu?¹⁸

Kršćanska teologija, u odgovaranju na opća i posebna pitanja, ako želi biti kršćanska, mora poći korak dalje od dosega ljudske mudrosti. Kao što čini svaka ozbiljna filozofija, i kršćanska teologija nastoji da na ta, uvijek nova, a zapravo tako stara pitanja, odgovori u skladu sa (zdravim) ljudskim razumom koji je u potrazi za istinom. Nije zato nikakvo čudo da su se filozofija i teologija uvijek držale zajedno (nekada kao sestre, ponekad kao sluškinje) te da se ni danas ne može zamisliti kršćanska teologija bez i mimo filozofije, pod kojom se smatra ispravno i opravdano ljudsko razumsko nastojanje da dođe do spoznaje istine. No, kršćanska teologija polazi i od objave, u svjetlu koje se razabire da je takvo ljudsko nastojanje ne samo ograničeno zbog ljudske kontingentnosti, nego je također uneređeno zlom i njegovim posljedicama. Mogli bismo reći da je to jedan od razloga zašto su na razini razuma rezultati te potrage za otkrivanjem egzistencijalnih istina, od prvih grčkih filozofa pa do suvremenih postmodernista, zapravo još uvijek prilično skromni. Kršćanska teologija smatra da ona u potrazi za istinom može biti od velike pomoći, budući da može pružiti uvid s druge strane, naime u svjetlu vjere. To joj, također, daje za pravo da baš kao kršćanska teologija, ukoliko taj uvid pruža na razuman način i znanstvenom metodom, zadrži svoje značajno mjesto u okviru humanističkih znanosti.¹⁹

Kršćanska teologija ima, dakle, na pameti da u potrazi za odgovorima na stara/nova pitanja sudjeluju i druge znanosti. Ona je svjesna da se potraga za istinom događa na mnogo načina od kojih svaki, ukoliko se temelji na ispravnom razumu i ukoliko se obavlja moralno opravdanim sredstvima, može i treba biti pozitivno vrednovan. Takav pluralizam nije zapreka nego je izazov za kršćansku teologiju, ne ukoliko bi ona s njim trebala pronaći kompromis, nego upravo ukoliko takva nastojanja ponekad pružaju dragocjena osvjetljenja. Ne začuđuje, stoga, da kršćanska teologija u odgovorima proizašlim iz ozbiljnih prirodnoznanstvenih potraga otkriva ne samo pojedine točke, nego široke

---

18 Usp. Gisbert GRESHAKE, Zašto smo na svijetu?, *Svesci*, 98 (1999) 10-17.

19 Usp. Albert FRANZ, Teologija kao znanost o vjeri u kontekstu 'postmoderne', u: Nediljko Ante ANČIĆ – Nikola BIŽACA (prir.), *Mjesto i uloga teologije u Crkvi i društvu*, Split, Crkva u svijetu, 2004, 21-36.

prostore međusobnog slaganja. Kršćanska teologija i humanističke te prirodne znanosti nisu međusobna konkurencija nego pomoć.²⁰

Ovdje bi bilo korisno spomenuti jedan primjer. Temeljne prirodne znanosti, poglavito suvremena fizika makrokozmosa i mikrokozmosa uključile su u svoj diskurs i takozvanu *jedincatost* (singularitet), na primjer kad govore o postanku prostora, vremena i materije, te načelo *neodređenosti* (usp. problem vala i čestice, te bitne značajke Planckove kvantne mehanike), čime se otvaraju dosad naizgled nepremostive granice govora o (mogućoj) slobodi, kojoj nije bilo mjesta u determinističkoj mehanici Isaca Newtona.²¹ Kršćanska se teologija u svakom svom sustavnom izlaganju također poziva na *jedincatost* (singularitet) Božjeg odnosa sa svijetom, posebno u utjelovljenju, pojam koji izmiče našim ljudskim moćima razumijevanja (ne uklapa se u redovite zakone, a kao istina nam je darovan objavom) te na izvjesnoj *neodređenosti* Božje i ljudske slobode, koja se ne podlaže nekoj unaprijed zadanoj funkciji (indeterminizam), nego je stvaralački čin još neostvarene budućnosti. U tom dijalogu milosti i slobode prevagu dobiva nova, ljudska i božanska stvarnost: ljubav.²²

Ono što smo do sada htjeli iznijeti lijepo je sažeo Albert Franz: »Da bi se teologija kao znanost o vjeri racionalno legitimirala danas, ali i načelno gledano, nema drugog puta negoli u samom polazištu poći od pretenzije vjere na istinu, dakle, od Boga koji se kao Apsolut objavio u Isusu Kristu. (...) Rečeno postmodernim riječima to znači: Valja ozbiljno shvatiti specifični identitet, drugačijost kršćanske slike o Bogu i vjere u Boga te poći od njezine stvarnosti. Potom je zadaća znanstvene teologije da tu istinu razvija i unosi u javni diskurs na posve različite, dapače, na raznovrsne načine, u dotičnom kontekstualno, pluralno i partikularno.«²³

20 Usp. zaključna razmišljanja u: Arnold BENZ, *Budućnost svemira. Slučaj, kaos, Bog?*, Zagreb, Kršćanska sadašnjost, 2006. O dijalogu između kršćanske teologije i znanosti usp. Dominique LAMBERT, *Znanosti i teologija. Oblici dijaloga*, Zagreb, Kršćanska sadašnjost, 2003.

21 Prikaz potrage za odgovorima na fizikalna pitanja o naravi singulariteta i neodređenosti vidi u: Leon LEDERMAN, Dick TERESI, *Božja čestica. Ako je svemir odgovor, što je pitanje?*, Zagreb, Izvori, 2000. S područja kozmologije usp. Hanspeter HEINZ, Manfred NEGELE, Manfred RIEGGER (Hg.), *Im Anfang war der Urknall!? Kosmologie und Weltentstehung. Naturwissenschaft und Theologie im Gespräch*, Regensburg, Verlag F. Pustet, 2005; O pitanjima evolucije usp. zbornik *Schöpfung und Evolution. Eine Tagung mit Papst Benedikt XVI. in Castel Gandolfo*, Augsburg, St. Ulrich Verlag, 2007.

22 Usp. Ante MATELJAN, *Obdareni ljubavlju. Uvod u teologiju milosti*, Split, Crkva u svijetu, 2007, 205-208.

23 Usp. Albert FRANZ, *nav. dj.*, 34.

7. Kršćanska je teologija neodvojiva od teologa

Mogućnost razdvajanja objektivne stvarnosti od subjektivnog doživljaja iste stvarnosti jedan je od aksioma takozvanog znanstvenog pristupa. Koliko je to pitanje značajno pokazuju filozofske rasprave o tome još od najstarijih vremena. Pa ipak, upravo je suvremena znanost došla do prihvaćanja načela o neodvojivosti objekta od subjekta. Ukoliko se želi shvatiti i protumačiti stvarnost ne preostaje drugo nego biti njezin dio, biti u nju doslovno uronjen. Suvremena fizika prihvatila je tu revolucionarnu misao i na njoj nastavlja graditi tumačenje svijeta tako što vodi računa o subjektu koji taj svijet ne samo promatra i tumači, nego je njegov integralni dio.

Slična misao može se primijeniti i na kršćansku teologiju. Naime, kršćanska teologija (koliko god to na prvi pogled moglo čudno zvučati!) u konačnici nije tek apsolutno neovisno izvanjsko objektivno promatranje i tumačenje, nego je također vlastiti, subjektivni ulazak u objektivno Božje otajstvo u povijesti koje se nastavlja događati u vremenu. Jednostavno rečeno, kršćanski teolog ne može biti onaj tko zaista ne vjeruje kršćansku vjeru. Riječ je naime o tome da je kršćanska teologija ostvarenje (barem nekih) mogućnosti i sposobnosti uvida i sustavnog izlaganja vjere Crkve, ali je ona također i djelo teologa koji »u srcu doživljava razumijevanje duhovnih stvari«,²⁴ pa je stoga neizbježno oblikovana iz njegova osobnog kuta i trenutka, također na temelju zajedničkog povijesnog iskustva, koje joj, posebno kroz vlastiti kulturno antropološki kontekst daje osobit okus.²⁵ Zato se teološki izričaj pojedinog teologa (iako nije njegova privatna teologija) smije nazvati njegovim imenom.

Dakle, kršćanska teologija nije samo uvijek novo odgovaranje na ista (temeljna) pitanja, nego je također vlastito događanje vjere za onoga tko se teologijom bavi. Njegova teologija je, kako smo vidjeli, teologija Crkve, ali tim nije manje njegova, osobna! Ona je izraz i tumačenje vjere Crkve, ali i osobne vjere i iskustva vjere samog teologa. Gdje toga nema, teologija ostaje površna i često nesposobna ponijeti teret života. Ukoliko je teologova, kršćanska teologija je ujedno i teologija njegove vlastite budućnosti. U idealnom smislu, kršćanska teologija za teologa postaje poziv i izazov na putu ostvarenja vlastitog zajedništva s Bogom, odnosno hoda na putu svetosti.

Papa Benedikt XVI., u svojoj prvoj enciklici o *Bogu ljubavi*, iznio je odavno poznatu, a tako slabo priznatu istinu, da je objektivna istina neodvojivo povezana s ljubavlju, a ljubav s ljepotom i dobrotom.²⁶ Ili, najjednostavnije rečeno,

24 *Dei Verbum*, br. 8.

25 Usp. Anto ŠARIĆ, Teologija i iskustvo vjere, u: Nediljko Ante ANČIĆ – Nikola BIŽACA (prir.), *Iskustvo vjere danas*, Split, Crkva u svijetu, 2000, 155-169 (posebice: Iskustvo vjere uvjet za teološki rad, 162-165).

26 BENEDIKT XVI., *Deus caritas est – Bog je ljubav*, Zagreb, Kršćanska sadašnjost, 2006, br. 2-6.

uvijek vrijedi Isusova tvrdnja s Gore blaženstava: *Blago čistima srcem, oni će Boga gledati* (Mt 5,8). Sveti Augustin je na filozofsko-antropološkoj razini to izrazio ovako: Samo onaj tko ljubi (a za njega biti sposoban ljubiti – znači biti u stanju milosti!) može upoznati i prihvatiti istinu, te svoj život uskladiti s njom.²⁷ Ili kako bi rekao Antoine de Saint Exupery u Malom princu: *Samo se srcem pravo vidi!* U konačnici, to znači da kršćanska teologija postavlja neotudiv zahtjev pred teologa da postane njegova teologija, jer samo tako može biti doista kršćanska. Tako će se s pravom moći zvati njegovim imenom. To je ujedno i poziv na produhovljenje samih teologa, po drevnoj ideji kršćanske tradicije, prema kojoj samo oni ljudi koji su ispunjeni Duhom Svetim (koji su u zajedništvu s Bogom i na taj način omogućuju Bogu da djeluje kroz i preko njih) mogu biti teolozi. Tim se pokazuje opravdanim pitanje o tome koliko uopće može biti kršćanska teologija onih teologa koji su se odvojili od zajedništva vjere Crkve, kao i onih čije unutrašnje duhovno stanje ne odgovara objektivnim zahtjevima Kristova evanđelja.

Zaključimo sljedećim riječima: »Teologiju pak možemo shvatiti kao sustavno refleksiju na iskustvo religioznoga vjerovanja, ili drugačije: kao refleksiju na religiozno iskustvo čiju srž tvori odnos s Bogom u krilu zajednice vjernika. U tom smislu vrijedi također odredba kršćanske teologije kao refleksivnoga oblika samorazumijevanja kršćanske teologije. Teolog i tzv. obični vjernik znaju isto, ali svaki put na drugi i različit način; teolog ne zna više – nije on Božji tajnik ni tajni savjetnik – od običnoga vjernika nego on srž vjere svoje zajednice i njezina vjerskog iskustva poznaje i zna drukčije: u sustavno-refleksivnome obliku.«²⁸

8. Kršćanska teologija je znanstvena

Kršćanska teologija od samih početaka nije shvaćana samo kao studij povijesti Crkve i sadržaja kršćanske vjere, nego kao pomoć u dubljem shvaćanju kršćanske vjere. Ipak, ta se pomoć itekako oslanjala na moći ljudskog razuma, te na sustavno proučavanje i podučavanje. Tako, vrlo rano, čak i prije službenog priznanja kršćanske vjere, niču velike teološke škole u Antiohiji, Aleksandriji i Edessi. Od katehetskih zametaka razvile su se u sustavne studije Svetog pisma i kršćanskih dogmatskih izričaja, te su odgovarale na konkretna pitanja i prob-

27 O milosti, istini i ljubavi kod Augustina vidi u: Agostino TRAPÉ (ur.), *Sant'Agostino. Grazia e libertà*, Roma, Città Nuova, 1987; Christian BAUMGARTNER, *La Gratia del Cristo*, Roma, Desclée, 1966, 56-70.

28 Stjepan KUŠAR, Popratna riječ uz hrvatsko izdanje, u: Rosino GIBELLINI, *Teološke perspektive za XXI. stoljeće*, Zagreb, Kršćanska sadašnjost, 2006, I-II (usp. Ante MATELJAN, *Budućnost teologije i teolog budućnosti*, *Crkva u svijetu* 34 (1999) 4, 463-470).

leme što su se javljali u Crkvi onih vremena.²⁹ Čak ako i preskočimo temu povijesnog razvitka kršćanske teologije i zaustavimo se na sadašnjem trenutku teologije kao znanstvene discipline u polju humanističkih znanosti, pa u ruke uzmemo ECTS sustav studija (okvir u koji su ušla i teološka učilišta), čitajući opise pojedinih disciplina i kolegija, postat će nam nedvojbeno jasno da je tu zaista riječ o znanstvenom postupku proučavanja i podučavanja.³⁰

No, tko je imalo ozbiljno zavirio u studij kršćanske teologije, morat će priznati da znanstvenost studija, potvrđena metodom i sustavnošću u kojoj se, kako smo prije vidjeli, pojedine discipline međusobno nadopunjuju i nadograđuju, dobiva konačan smisao u oblikovanju osobnog života. Razlika je u tome što se znanstvenost u drugim disciplinama, uglavnom, odnosi na sam rad, dok se kod teologije to prenosi na sav život. Smisao studija teologije stoga nije samo u naučenom znanju koje će eventualno biti preneseno drugima, nego u određenju vlastitog života u kontekstu sadržaja kršćanske vjere, na temelju čega se dalje razvija teološki rad.

Često se postavi pitanje: Kako može kršćanska teologija biti znanstvena, ako teži k takvome cilju? Odgovor je u tome da kršćanska teologija želi i znanstveno uputiti u *Istinu* (pisanu velikim slovom), istinu u Isusu Kristu. Susret s *Istinom* nije samo pitanje znanosti i spoznaje. Istina se, osim razuma još (i više) tiče srca. Ima pravo tko pita: Je li moguće otajstvo ispravno razumjeti? Ako ga a priori nije moguće posve razumjeti, gdje je tu osnova za znanstvenost teologije? No, s tim se pitanjem jednako tako muče i mnoge druge znanosti (osim ako ne pristanu da se svedu na statistiku!), kojima pak nitko neće osporiti znanstvenost. Uvijek se iznova postavlja problem teoloških aksioma i njihova prihvaćanja. Istina je, aksiomi su u kršćanskoj vjeri da se prihvaća neupitnost fundamentalnih *datosti vjere*, što ne znači da se o njima ne razgovara i da ih se ne nastoji dublje i bolje osvijetliti. Valja, konkretno, razumjeti sljedeće: Jedno je opravdanje načela, drugo je obrazloženje sadržaja, a treće je osvjedočenje životnog iskustva. Tako, primjerice, »kontemplativni obzori govora o Bogu trajno svjedoče o tome da je iskustvo Boga nezamjenjivo za svaki teološki govor o Bogu koji hoće biti nešto više od pukog izvještaja o religioznim pojavama«. ³¹ Znanstvenost kršćanske teologije ne smije zanemariti ni ovu dimenziju, koju je ponekad teško svrstati u kategorije.

Ako se u govoru o znanstvenosti kršćanske teologije vratimo interdisciplinarnosti, onda na temelju iznesenoga moramo ustvrditi da je to zahtjev samog teološkog

29 Usp. Hubert JEDIN (ur.), *Velika povijest Crkve I*, Zagreb, Kršćanska sadašnjost, 1972, 253-268 (Karl BAUS, Nastanak i razvoj teoloških škola na kršćanskom Istoku).

30 Usp. primjerice: Alojzije HOBLAJ (ur.), *Sveučilište u Zagrebu, Katolički bogoslovni fakultet, Poslijediplomski studijski program licencijata i doktorata u području humanističkih znanosti i teološke znanosti akademske godine 2005/2006.–2007/2008.*, Zagreb, Katolički bogoslovni fakultet, 2007.

31 Anđelko DOMAZET, Govor o Bogu i kontemplacija, u: Nediljko Ante ANČIĆ – Nikola BIŽACA (prir.), *Govor o Bogu jučer i danas*, Split, 2005, 299.

studija te zahtjev vremena (posebno u odnosu s prirodnim i humanističkim znanostima). Kao znanstvena disciplina kršćanska teologija čini svojevrsnu provjeru svojih rezultata (u čemu joj pomaže filozofija) te ih podlaže interpretaciji. Ipak, zaista je istina da je kršćanska teologija u jednom od ključnih postupaka na koje se oslanjaju neke druge znanosti, zakinjuta: nije joj moguć jednoznačan eksperiment (to nekima služi kao argument za osporavanje teologije). Boga se ne može pozvati na provjeru, jednako kao što se ne može eksperimentirati s budućnošću. Na tom području kršćanskoj teologiji uvijek ostaju samo kreposti vjere i nade.

9. Kršćanska teologija je teologija vremena

Svako razmišljanje o kršćanskoj teologiji (jednako kao i u njoj samoj) neizbježno polazi od ključne odrednice: *povijesti spasenja*. Naime, u kršćanskoj teologiji kategorija vremena igra presudnu ulogu. Riječ je o *ireverzibilnosti strijele vremena*, u kojoj je opće vrijeme kao i ljudsko vrijeme (ljudska povijest) unikatno, jedincato, sa svojim izvorijem (početkom, o kojem govori *protologija*) i dovršenjem (krajem, o kojem govori *eshatologija*). Jednostavno rečeno, nije moguć smještaj kršćanske teologije ni u kakav drugi okvir izvan vremena. Svaka druga koncepcija u temelju čini kršćansku teologiju, upravo u njezinoj kršćanskoj specifičnosti, nemogućom. Kao teologija vremena i povijesti, kršćanska teologija je nužno i *soteriologija*, odnosno razumijevanje i tumačenje navještaja i događaja spasenja na specifično kršćanski način, u čijem je središtu osoba i događaj Isusa Krista u vremenu i prostoru, unutar jedincatosti opće i osobne povijesti.

Ako pođemo istim smjerom koji korak naprijed, postat će nam jasno da je samo u tom okviru moguća kršćanska ekleziologija te sakramentologija,³² budući da je upravo u njima najjasnije istaknuta sadašnjost povijesti spasenja. Povijest, ukoliko je događanje svijeta i čovjeka u vremenu i prostoru, postaje hod s Bogom, to jest hod u Božjoj prisutnosti, čija nazočnost i djelovanje u izvjesnoj korelaciji s ljudskom slobodom *stvora* budućnost koja je samo naznačena i u glavnim okvirima dana, ali u svakom pojedinom slučaju (svakom osobnom slučaju) otvorena i još nedovršena. Iz ovog razmišljanja jasno nam je zašto je kršćanska teologija uvijek, a to čini i danas, pokazivala osobit interes za razmišljanja o vremenu i odnosu između vremena i svijeta. Možemo slobodno reći da je povijesno zanimanje kršćana za svijet, za njegov nastanak i uređenje, za zakone koji svijetom ravnaju, te na osobit način za fenomen vremena, zaista bitno teološkog karaktera.³³ Za potvrdu dovoljno se prisjetiti razmišljanja o vremenu u *Ispovijestima* svetog Augustina. Ne, tu nije riječ tek o nekim teoretskim

³² Usp. Valerio BORTOLIN, *Vedere s'invisibile, toccare l'intangibile*, u: Celestino CORSA-TO (a cura), *Sul sentiero dei sacramenti*, Padova, Ed. Messaggero – Facoltà teologica del Triveneto, 2007, 31-53.

razmišljanjima, jer je kršćanska teologija povijesti zaista teologija – budući da govori o Bogu u povijesti, o odnosu Boga i svijeta, čovjeka i vremena, prošlosti, sadašnjosti i budućnosti *sub speciae aeternitatis*. O teologiji povijesti, među ostalim, doista ovise odgovori na konkretna pitanja vjerske prakse, kao što je, primjerice, zašto slaviti sakramente,³⁴ na osobit način euharistiju.

Ukoliko ne bi bila teologija povijesti, teologija ne bi bila kršćanska. Nedostajao bi joj odlučujući vez s konkretnošću te bi se sadržaj kršćanske vjere, koji je bitno povijestan, moglo prenijeti u okvir mita. O koliko važnom pitanju se tu radi možda se najbolje vidi u polemikama oko euharistije: Ako temelj euharistije nije povijesna osoba, Isus Krist, ako njegova muka, smrt i uskrsnuće nisu zbiljski povijesni događaj, ako on nije zajednici svojih učenika ostavio nalog slavljenja vlastitog spomena, ako se povijesno nije dogodila pretvorba na Posljednjoj večeri, ako tvar kruha i vina u konkretnom vremenu i prostoru u euharistijskom činu ne ponazočuje samu osobu Isusa Krista u sadašnjosti ostaje nam samo simbolička interpretacija poruke. Otklanjanjem stvari (materijalnog svijeta) i vremena kao bitno odlučujućih faktora u odnosu prema osobnome Bogu, izlazi se iz konkretnosti spasenja i kršćanska ideja postaje zapravo irelevantna. Tim se dokida evanđeoski zahtjev za prihvaćanjem Istine u Isusu Kristu, Istine o Bogu i čovjeku, o svijetu i vremenu kao povijesti spasenja. Dakle, »ne radi se samo o biti Isusa Krista, nego o kršćanskom shvaćanju zbilje uopće«.³⁵

Nažalost, potrebno je ukazati i na opasnost u koju upadaju teolozi. Iz straha od toliko izazivanog fundamentalizma (a tim se imenom naziva svaka pretenzija na Istinu), spuštaju se u teološki relativizam koji se uvijek i neizbježno svodi na relativiziranje osobe Isusa Krista. No, tada se može govoriti o ovoj i onoj, ali nikako o autentičnoj kršćanskoj teologiji. Ti teolozi kao da zaboravljaju da kršćanska vjera u samoj sebi ima najbolju i najveću kočnicu svakom fundamentalizmu – a to je Kristova zapovijed ljubavi. Budući da je sam Bog ljubav, upravo je ljubav, objavljena u Isusu Kristu i naložena kao vrhovna norma svima koji u njega vjeruju, konačno mjerilo svake autentične kršćanske teologije.

10. San o integralnoj kršćanskoj teologiji

Je li uopće moguće, pa i u samo nekoliko riječi, naznačiti kršćansku teologiju u budućnosti? Kakva bi mogla biti njezina usmjerenja, u čemu bi se eventu-

33 Usp. Joseph RATZINGER, *Bog i svijet. Vjera i život u našem vremenu. Razgovor s Peterom Seewaldom*, Zagreb, Mozaik knjiga, 2003, 86.

34 Usp. Ante MATELJAN, *Zašto slaviti sakramente? Jesu li sakramenti isprazni obredi ili susret s Bogom*, Split, Crkva u svijetu, 1996.

35 Walter KASPER, *Isus Krist*, Split, Crkva u svijetu, 1995, 44. (O teološkom značenju povijesnog pitanja o Isusu Kristu, više na str. 38-44).

alno trebala razlikovati od sadašnje i kamo bi trebala povesti teologe da bi mogli izvršiti svoje poslanje? To se pitanje uvijek nanovo postavlja i na njega nije lako odgovoriti. Možda je čak pretenciozno postavljati takva pitanja, ali ipak se već dugo među teolozima sanja san o cjelovitoj kršćanskoj teologiji koja neće riješiti sve probleme i dileme, ali će možda na nov način obuhvatiti u ozbiljnom kršćanskom i znanstvenom diskursu relevantna područja ljudske spoznaje i božanske objave. Naime, kršćanska teologija je po svojoj zadaći također proročka, okrenuta budućnosti sa zadatkom da pomogne u ostvarenju kraljevstva Božjega.

Dvije su se teme nanovo iskristalizirale u kršćanskoj teologiji dvadesetoga stoljeća (na neki nas način vraćaju na izvore) te se nude kao ključ buduće cjelovite kršćanske teologije. A to su teme uskrsnuća i ljubavi.³⁶ Kao što među fizičarima postoji san o *velikoj objedinjenoj teoriji* (GUT, čemu je Albert Einstein posvetio najveći dio svoga života), tako i među kršćanskim teolozima zaista postoji san o *cjelovitoj teologiji*. I kao što za prirodoznanstvenike postoji datost svijeta koja traži ne samo logički ispravno tumačenje (kako svijet funkcionira?) nego i osmišljenje (zašto svijet jest?), tako i za kršćanske teologe postoji datost Božje objave i događaja u povijesti (što od povijesti čini povijest spasenja), koja zahtijeva ne samo tumačenje (kako to Bog su/djeluje?) nego i izaziva na put osobnog odgovora (što je u tom slučaju sa mnom?), koji može biti predočen i posvjedočen u današnjem svijetu.

U davna vremena nastajale su takozvane teološke škole koje su pokušavale oblikovati ne samo sustavno teološko tumačenje, nego i postati prave škole: pouke o putu vjere. Mnogi teološki pokreti u dvadesetom stoljeću (na primjer, *teologija oslobođenja* ili pak *kontekstualne teologije*) nastoje *ući u otajstvo*, predlažući novu hermeneutiku kršćanske vjere (oblik shvaćanja i realizacije kršćanstva u njegovoj cjelovitosti), držeći da je najhitnije poći od konkretne teološke i crkveno-društvene situacije.³⁷ No oni, nažalost, često nisu uzimali u obzir cjelinu kršćanske teologije, nego su je, možda i u najboljoj namjeri, koji put i deformirali.

David Tracy smatra da je prvi korak prema izvjesnoj obnovi teologije ozbiljno integriranje dviju velikih teoloških tradicija. »Moderna teologija gurnula je na rub dvije tradicije: realizam križa koji priznaje Božju skrivenost i apofatičku teologiju koja izlaže Božju nedokučivost. Valja prekinuti s tom marginalizacijom.«³⁸ S tim se slaže i François Varrone smatrajući da je u konačnici, nakon što je protresao mnoge putove, cijelo teološko istraživanje »usmjereno na jednu

36 Usp. Gerald O'COLLINS, A na kraju ljubav, *Crkva u svijetu*, 28 (1993) 4, 371-384.

37 Za kritički pogled na takav pokušaj vidi Joseph RATZINGER, *Razgovor o vjeri*, Split, Verbum, 1998, 164-176.

38 David TRACY, Forma i fragment: Povrat skrivenoga i nedokučivoga Boga, u: Rosino GIBELINI, *Teološke perspektive za XXI. stoljeće*, Zagreb, Kršćanska sadašnjost, 2006, 259.

jedinu točku: budućnost uskrsnuća, čovjeka dovršenog u susretu sa živim Bogom. 'Ako Krist nije uskrsnuo, uzalud je propovijedanje naše' (1 Kor 15,14). Svako traženje smisla koje nije usmjereno prema uskrsnuću, samo je hvatanje vjetra. U autentičnom kršćanstvu, onom koje je vjera, a ne samo religija, uskrsnuće je jedini izvor smisla, za život, za misao i za svaki problem.«³⁹

Za završetak: A na kraju ljubav

Usudujemo se, na kraju ovoga izlaganja, na temelju smjernice Zbora za nauk vjere *Donum veritatis*, izjave *Dominus Iesus* i enciklike Ivana Pavla II. *Fides et ratio*, skrojiti mali *Dekalog za kršćansku teologiju*.⁴⁰

- *Kršćanska teologija može biti samo jedna*. Jer je Bog jedan i jedincati, onaj koji veli: »Ja sam Gospodin Bog tvoj«. Ali ponuđeno joj je i neiscrpivo bogatstvo. Ona nije stoga tek analitika nadnaravnoga niti sinteza imanentnoga, nego otkrivanje otajstva.
- *Teološki govor prvenstveno je odgovor*. Nije zaludu rečeno, a i za teologa vrijedi: »Ne izusti ime Gospodina Boga svoga uzalud«. Kršćanska teologija je odgovor na poziv vjere u Trojedinoga Boga, života i osobno prisutnoga u Isusu Kristu.
- *Kršćanska teologija je sudionica slavlja*. Prava teologija se događa u dan Gospodnji, pomaže otvaranju vrata zajedništva ljudi međusobno i s Bogom. Stoga je ona crkvena u najplemenitijem smislu riječi.
- *Kršćanska teologija izvire iz Objave, zapisane i predane*. Otac i Majka su joj Pismo i Predaja. Ona se i danas napaja na istoj rijeci Riječi i Duha koja teče odozgo i prolazi kroz povijest svijeta i ljudi te je upravljena eshatološkom ostvarenju.
- *Kršćanska teologija naviješta život i pronositeljica je života*. Oslonjena na objavu pobjede života nad smrću, nužno postaje odvjetnicom života. Nije joj zadaća da tlači, ponajmanje »u ime Božjega zakona«, nego da pomogne oživjeti što je mrtvo.
- *Kršćanska teologija je pozvana na čistoću*. Samo u čistoći riječi, misli i nakana može odražavati bistrinu Božjega izvora istine i spasenja. Čistoća kršćanske teologije postiže se i održava na koljenima.
- *Kršćanska teologija je bogata samim Bogom*. Ne boji se novih metoda traženja i naviještanja sve dok ostaje vjerna svojem sadržaju. A sadržaj

39 François VARRONE, *Nevolje s odsutnim Bogom*, Zagreb, Kršćanska sadašnjost, 1998, 207.

40 Prema: Ante MATELJAN, *Dekalog za kršćansku teologiju na pragu trećega tisućljeća*, *Crkva u svijetu*, 35 (2000) 4, 355-357.

joj je Bog i sve Božje. Ali ako se na Božje mjesto postavi idol, onda i u teologiji zavlada pomrčina.

- *Kršćanska teologija je utemeljena u Istini.* Izvan Istine mogu se naći tragovi i naslućivanja, ali je samo jedan Put. Ako se teologija iskorijeni iz Puta, okrenut će na stranputicu i skrenuti. Kamo će tada povesti one što od nje očekuju pomoć i putokaz?
- *Kršćanska teologija je »Božji posao« u povijesti.* Nije privatno poduzetništvo, ni poduzetništvo Crkve, nego *Božji posao* u kojem surađuju ljudi. Konačan kriterij kršćanske teologije nije doseg ljudske pameti nego Božja ludost.
- *Kršćanska teologija nema drugog puta osim Krista, raspetog i uskr-sloga.* Trajno je u napasti da traži lakše putove, ali drugog puta nema. Kršćanska teologija upravo kao kršćanska je teologija Kristove Crkve.

Može li se uopće zaključiti ovakvo razmišljanje o kršćanskoj teologiji ili je to samo iluzija prenesena na list papira? Smatramo da je to moguće samo na jedan način, a to je poziv na ozbiljno razmišljanje o *istini* i *ljubavi* u teološkom i antropološkom kontekstu (objavljenima u Isusu Kristu) kao temelju ljudske egzistencije i ključu istinski kršćanske i u budućnosti sveobuhvatne teologije, koja ipak uvijek ostaje poput »svjetiljke u svetištu, koja bi uvijek morala podsjećati na oblak neznanja što okružuje svaku spoznaju«. ⁴¹

Recimo i to da je Drugi vatikanski sabor, upravo jer se smatrao pastoralnim, dao smjernice za djelovanje Crkve, a da teologiju nipošto nije ostavio po strani. Gerald O'Collins te smjernice ovako vidi: »Drugi vatikanski sabor smatra da je teologija: 1. sveta znanost, utemeljena na Božjem očitovanju i 2. na kristocentričnoj povijesti spasenja. Ona treba biti 3. duboko biblijska i utemeljena na predaji, 4. vođena učiteljstvom, 5. u službi Crkve, 6. stalno povezana s bogoštovljem, 7. ekumenska u svojim nastojanjima, 8. informirana i puna poštovanja prema drugim religijama, 9. potpomognuta filozofijom i 10. predana radu pri učinkovitijem priopćavanju istine o Kristu unutar Crkve i izvan nje«. ⁴²

Poziv na produbljenje, razvitak i ostvarenje poslanja kršćanske teologije poziv je na otkrivanje i *provođenje istine u ljubavi*. Istina bez ljubavi nije potpuna, a ljubav mimo istine nije moguća. Tek onima koji traže istinu u ljubavi otvaraju se vrata kroz koja je moguće proviriti u Kristov *mysterion*, otajstvo jedinstva imanencije i transcendencije, vremena i vječnosti, Boga i čovjeka.

41 Adolphe GESCHÉ, Pohvala teologiji, *Svesci*, 91 (1998) 7.

42 Gerald O'COLLINS, Koncilska vizija teologije i njezin pokoncilski razvitak, u: Nediljko Ante Ančić – Nikola Bižaca (prir.), *Mjesto i uloga teologije u Crkvi i društvu*, Split, Crkva u svijetu, 2004, 14.

Ante Mateljan

*For Christian theology.
Deliberating the specificity of Christian theology*

Summary

In this article, the author starts with the 'specificity' of Christian theology which is based on the confession of faith in Jesus Christ as true God and true man, and also the theological view of time perceived as the history of salvation. In order to be truly Christian, theology is focused on entering into the sacrament of Jesus Christ, and is in itself dialogical, organic and ecclesiastical and should develop within a context of content and life of authentic Christian faith. Even though it tries to find answers to all existential questions of every man and of all time, Christian theology is inseparable with a theologian who displays the answer of faith in a scientific way. Finally, in a dialogue with contemporary natural and human science, the concept of time, of history and perception of the human person is the key to Christian theology. In the end, the author, together with a 'Decalogy for Christian theology', concludes that various efforts of trying to realize integral Christian theology can be fulfilled only if they are based on the idea of love which should be placed at the centre of theological and anthropological speech.

Key words: Christian theology, distinctiveness of theology, interdisciplinarity of theology